

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วงการบันเทิงของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างมากจนกลายเป็นที่ยอมรับของสังคมไทย ทำให้อาชีพนักแสดงกลายเป็นอาชีพหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่ามีความสำคัญ และธุรกิจบันเทิงสามารถสร้างมูลค่าและส่งออกไปขายยังตลาดต่างประเทศ ทำรายได้กลับเข้าประเทศ ทำให้อาชีพนักแสดงเป็นอาชีพที่มักถูกมองว่ามีรายได้และฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนในอาชีพอื่น จึงเป็นเหตุให้นักแสดงถูกมองข้ามความสำคัญในการที่จะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองดูแล ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว นักแสดง¹ ซึ่งเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งในวงการบันเทิง ประกอบไปด้วยนักแสดงที่ประสบผลสำเร็จมีชื่อเสียงโด่งดังเพียงไม่กี่คนเท่านั้น แต่ยังมีนักแสดงอีกเป็นจำนวนมากที่มีปัญหาในเรื่องของสถานภาพและสวัสดิภาพในการทำงานซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความคุ้มครองดูแลตามกฎหมาย แต่ประเทศไทยก็ไม่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบถึงการคุ้มครองนักแสดงไว้โดยตรง ส่วนกฎหมายแรงงานที่ใช้บังคับอยู่ก็ไม่สามารถใช้ได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากปัญหาความไม่ชัดเจนเรื่องสถานภาพและสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจบันเทิง² กับนักแสดง และการนำกฎหมายแรงงานมาบังคับใช้กับงานแสดงอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากงานในอาชีพของนักแสดงนั้นมีลักษณะแตกต่างจากงานของลูกจ้างโดยทั่วไป และในเมื่อประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่จะมาคุ้มครองได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักแสดงมักถูกเอารัดเอาเปรียบจากฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองที่สูงกว่า

¹ นักแสดง หมายถึง ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดง ท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ แสดงตามบทหรือในลักษณะอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการแสดง โปรดดูรายละเอียดในหน้า 6-9

² ผู้ประกอบธุรกิจด้านบันเทิง หมายถึง ผู้อำนวยการสร้าง, ผู้อำนวยการผลิต, ผู้ผลิต, ผู้จัด, เจ้าของค่าย หรือเจ้าของสังกัด

ปัญหาประการแรก คือ ความไม่ชัดเจนในเรื่องสถานภาพของนักแสดง ซึ่งมีปัญหาในเรื่องการตีความของสัญญาจ้างที่แตกต่างกัน โดยมักจะมีการโต้แย้งกันว่าสัญญาจ้างนักแสดงเป็นสัญญาใดระหว่างสัญญาจ้างแรงงานหรือสัญญาจ้างทำของ และสถานภาพของนักแสดงนั้นเป็นลูกจ้างหรือผู้รับจ้างทำของ ส่วนผู้ประกอบการก็มักเป็นนายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง ซึ่งสัญญาแต่ละลักษณะก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของคู่สัญญาที่แตกต่างกันอย่างมาก ในปัญหาการตีความนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าผู้ตีความเป็นฝ่ายใด หากผู้ตีความเป็นฝ่ายผู้ประกอบการก็มักจะตีความให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน ว่าสัญญาจ้างนักแสดงเป็นเพียงสัญญาจ้างทำของไม่ใช่สัญญาจ้างแรงงาน เพื่อไม่ให้มีความผูกพันกันในฐานะนายจ้างลูกจ้าง ส่งผลให้ผู้ประกอบการก็ไม่ต้องรับภาระตามกฎหมายแรงงาน และนักแสดงผู้เป็นลูกจ้างก็ไม่ได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายแรงงาน หรือบางครั้งก็อาจเกิดจากความไม่รู้ของคู่สัญญาทำให้ตีความไปเช่นนั้น

ในการตกลงว่าจ้างนักแสดงนั้น ได้ปรากฏข้อเท็จจริงว่าคู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองเหนือกว่ามักพยายามทำสัญญาให้ฝ่ายตนเองได้เปรียบ โดยทำเป็นสัญญาแบบอื่นที่ไม่ใช่สัญญาจ้างแรงงาน เช่น ทำเป็นสัญญาจ้างทำของเพื่อไม่ให้เกิดมีภาระมากขึ้น และอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเพณีนิยมที่นักแสดงต่างยอมรับกันโดยทั่วไปไม่ว่านักแสดงรุ่นก่อนหรือรุ่นหลัง ต่างยอมให้มีการจ้างให้นักแสดงทำงานในลักษณะเป็นสัญญาจ้างทำของ เนื่องจากการจ้างดังกล่าวมักจะเป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขมาจากฝ่ายผู้ประกอบการเพียงฝ่ายเดียว นักแสดงไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อรองเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขใดๆได้เลย ประกอบกับนักแสดงประสงค์จะได้งานทำ สัญญาจ้างจึงเกิดขึ้นอย่างง่ายดายเพียงแค่นักแสดงปากเปล่าหรือวาจาเท่านั้น การจะทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้มีการวิเคราะห์เงื่อนไขหรือทบทวนสัญญาเพื่อให้นักแสดงได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่จึงแทบไม่เกิดขึ้นเลย ดังนั้นสิ่งที่นักแสดงจะได้รับนอกเหนือจากค่าตอบแทนในการทำงานจึงมีเพียงสวัสดิการหรือความช่วยเหลือดูแลเท่าที่ผู้ประกอบการด้านบันเทิงเต็มใจและสะดวกที่จะจัดหาไว้ให้เท่านั้น และในมุมมองที่เป็นเรื่องของธุรกิจนิยมซึ่งให้ประโยชน์แก่นายจ้างมากกว่าลูกจ้างที่เป็นนักแสดง ทำให้นายจ้างเลือกที่จะทำสัญญาหรือกระทำการในทางปฏิบัติเพื่อให้พันธมิตรมีทำงานของกฎหมายแรงงาน³ที่จะคุ้มครองสวัสดิภาพและสิทธิประโยชน์อื่นๆของ

³กฎหมายคุ้มครองแรงงานนั้นเป็นตัวแทนกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและเสรีภาพในการทำสัญญาตามกฎหมายเอกชน ให้มาอยู่หลักประโยชน์ส่วนรวมของสังคมตามกฎหมายมหาชน ซึ่งถือเป็นการลดทอนสิทธิและประโยชน์ที่นายจ้างพึงได้ในฐานะผู้ได้เปรียบในทางเศรษฐกิจ ให้มีหน้าที่เกื้อกูลและ

ลูกจ้างที่เป็นนักแสดง เพราะหมายถึงต้นทุนที่ผู้ประกอบการธุรกิจด้านบันเทิงต้องจ่ายเพิ่มรวมทั้งภาระหน้าที่ที่มากขึ้นด้วย

แม้ว่าในการพิจารณาสัญญาจ้างนักแสดงนั้น จะต้องนำหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา หลักเสรีภาพในการทำสัญญา⁴ ลักษณะนิติสัมพันธ์ของคู่สัญญา และข้อเท็จจริงแวดล้อมมาพิจารณาประกอบกันว่า คู่สัญญาเจตนาตกลงให้เป็นสัญญาใดระหว่างสัญญาจ้างแรงงานหรือสัญญาจ้างทำของ ซึ่งโดยทั่วไปนิติสัมพันธ์เกิดจากความยินยอมในทำสัญญาของทั้งสองฝ่ายตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา แต่ในสภาพความเป็นจริงของการทำสัญญาจ้างนักแสดงส่วนใหญ่หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาไม่อาจสมบูรณ์ได้ เนื่องจากนักแสดงซึ่งเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายนั้นไม่มีอำนาจในการต่อรองเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขใดๆในสัญญาโดยเงื่อนไขนั้นเป็นเงื่อนไขที่มาจากฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจด้านบันเทิงเพียงฝ่ายเดียว ทำให้นักแสดงไม่ได้รับความคุ้มครองในเรื่องสวัสดิภาพในการทำงานตามที่สมควรจะได้รับ เห็นได้จากข้อเท็จจริงในวงการแสดงที่เกิดขึ้น เช่น กรณีการจ้างนักแสดงอิสระ ก็มักจะทำการตกลงว่าจ้างกันด้วยวาจา และอ้างว่าเป็นการจ้างงานเฉพาะคราว โดยไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องอำนาจบังคับบัญชาไว้ จึงทำให้เข้าลักษณะเป็นสัญญาจ้างทำของ ส่วนการจ้างนักแสดงประจำสังกัดหรือค่าย ผู้ประกอบการธุรกิจบันเทิงกลับเลือกที่จะให้มีการทำสัญญาผูกมัดกันไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพียงแต่ในข้อสัญญาพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เห็นถึงอำนาจบังคับบัญชาในลักษณะเป็นลูกจ้างนายจ้างกัน และเมื่อมีการโต้แย้งเกิดขึ้นก็มีการปฏิเสธว่าเป็นสัญญาอื่นที่ไม่ใช่สัญญาจ้างแรงงานโดยอ้างว่าอาชีพนักแสดงเป็นสิ่งที่ต้องใช้ทักษะและความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ซึ่งนายจ้างไม่สามารถบังคับบัญชาในลักษณะของการจ้างแรงงานได้

เห็นได้ว่าการตีความในลักษณะดังกล่าวมาข้างต้น รวมทั้งการพยายามทำสัญญาจ้างในรูปแบบอื่น ทำให้นักแสดงผู้เป็นลูกจ้างไม่ได้รับความคุ้มครองขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายแรงงานกำหนดให้ ส่วนนักแสดงอิสระที่มีการจ้างงานเฉพาะคราวนั้นการคุ้มครองสวัสดิภาพในการทำงานก็ต้องนำกฎหมายอื่นๆมาใช้ในการคุ้มครอง ซึ่งก็ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงทำให้นักแสดง

แบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นผู้เสียเปรียบทางเศรษฐกิจให้มากขึ้น โดยรัฐในฐานะคนกลาง จะเป็นผู้คอยระมัดระวังดูแลให้มีการปฏิบัติตามกติกาและตัวบทกฎหมายที่รัฐได้วางไว้

⁴ ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล, คำอธิบายกฎหมายแรงงาน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), น.3.

ไม่ได้รับคุ้มครองสิทธิหน้าที่และผลประโยชน์ได้อย่างเพียงพอ ฉะนั้นจึงเป็นปัญหาที่นำไปสู่การ ค้นหาทางออกว่าควรทำอย่างไรเพื่อให้สวัสดิภาพในการทำงานของนักแสดงเข้าสู่ระดับมาตรฐาน

ปัญหาประการต่อมา คือ กฎหมายแรงงานที่มีอยู่ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับงานในอาชีพของนักแสดง เนื่องจากการจ้างนักแสดงนั้นมิได้ทั้ง สัญญาจ้างแรงงานและสัญญาจ้างทำของ และหากการจ้างทำงานของนักแสดงนั้นเป็นสัญญาจ้าง ทำของ ก็ไม่สามารถนำกฎหมายแรงงานมาใช้บังคับได้ เพราะไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย แรงงาน ส่วนนักแสดงที่มีการจ้างทำงานเป็นจ้างแรงงานนั้น การนำกฎหมายแรงงานมาบังคับใช้ก็ ยังมีจุดที่เป็นปัญหาเนื่องจากลักษณะงานของนักแสดงแตกต่างไปจากการทำงานของลูกจ้างทั่วไป หากการนำกฎหมายแรงงานที่มีอยู่มีบังคับใช้อาจเกิดความไม่เหมาะสมได้ เช่น ปัญหาในเรื่อง ช่วงเวลาในการทำงานที่เหมาะสมกับนักแสดงเด็ก, ปัญหาการถูกล่วงเกินทางเพศของนักแสดงหญิง ในสถานที่ทำงาน, ปัญหาการประสบอุบัติเหตุหรือบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงาน ของนักแสดง

การพยายามทำให้กฎหมายแรงงานคุ้มครองนักแสดงได้อย่างเหมาะสมนั้น บางส่วนมี ทางจะเป็นไปได้เนื่องจากกฎหมายแรงงานกำหนดให้สามารถออกกฎกระทรวงให้งานบางประเภท ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 หรืออยู่ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ บางส่วนก็ได้โดยการออกกฎกระทรวงอาศัยอำนาจตามความของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยในกฎกระทรวงนี้ก็ให้บัญญัติกฎหมายที่เหมาะสมที่จะไปใช้บังคับกับงานลักษณะ นั้นเพิ่มเติมได้ ในเมื่อลักษณะของงานนักแสดงมีความแตกต่างไปจากการทำงานของลูกจ้างทั่วไป จึงควรมีการออกกฎกระทรวงมาคุ้มครองสิทธิหน้าที่และผลประโยชน์ของนักแสดงให้เหมาะสมกับ อาชีพและลักษณะบางเรื่องของงานแสดงให้มากยิ่งขึ้น แต่มีเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งคือจะใช้ กฎกระทรวงกับนักแสดงนั้นได้ต่อเมื่อ สัญญาจ้างนักแสดงรายนั้นมีความสัมพันธ์ตามสัญญาจ้าง แรงงานเท่านั้น

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่จะให้ความคุ้มครอง การทำงานของนักแสดงได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นในแนวทางที่จะให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพ ในการทำงานของนักแสดงจึงอาจต้องสร้างกฎหมายพิเศษขึ้นมาคุ้มครองโดยเฉพาะให้เหมาะสม กับลักษณะงานและอาชีพนักแสดง เพื่อให้นักแสดงไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะสัญญาจ้าง แรงงานหรือสัญญาจ้างทำของได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยเสมอภาคกันตามกฎหมาย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักแสดง โดยเมื่อพิจารณาถึงปัญหาทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นพบว่ามีความหลากหลายมาก จึงไม่อาจทำการวิเคราะห์และรวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทั้งหมด ขออนุญาตผ่านปัญหาปลีกย่อยไป แต่จะมุ่งศึกษาเฉพาะปัญหาลำคัญดังนี้ :

ประการแรก คือ ปัญหาสถานภาพในทางกฎหมายของนักแสดง ว่ามีความสัมพันธ์ตามสัญญาใดระหว่างสัญญาจ้างแรงงานหรือสัญญาจ้างทำของ และสถานภาพของนักแสดงนั้นเป็นลูกจ้างหรือผู้รับจ้างทำของ ส่วนผู้ประกอบการก็ขึ้นทั้งเป็นนายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง

ประการที่สอง คือ ปัญหากฎหมายแรงงานและกฎหมายทั่วไปที่มีอยู่ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับงานในอาชีพของนักแสดง โดยศึกษาในประเด็นปัญหาสวัสดิภาพต่างๆที่เกิดขึ้นกับนักแสดงซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ควรได้รับการแก้ไข อันได้แก่ 1. ปัญหาเรื่องช่วงเวลาในการทำงานที่เหมาะสมกับนักแสดงเด็ก 2. ปัญหาการถูกล่วงเกินทางเพศของนักแสดงหญิงในสถานที่ทำงาน และ 3. ปัญหาการประสบอุบัติเหตุหรือบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานของนักแสดง

ประการที่สาม คือ ปัญหาที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่จะให้ความคุ้มครองการทำงานของนักแสดงได้อย่างเหมาะสม จึงอาจจำเป็นต้องสร้างกฎหมายพิเศษขึ้นมาคุ้มครองให้เหมาะสมกับลักษณะงานและอาชีพของนักแสดง

พร้อมกันนี้ได้ศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายของประเทศอังกฤษ เพื่อให้เกิดแนวคิดในการปรับปรุงรวมทั้งเป็นแนวทางในการคุ้มครองนักแสดงแบบเฉพาะเจาะจงทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เหตุที่นำกฎหมายของประเทศอังกฤษมาพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบัน เนื่องจากกฎหมายของประเทศอังกฤษมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบอีกทั้งยังเป็นต้นแบบให้ในหลายประเทศได้นำไปประยุกต์ใช้ และในเรื่องของงานแสดงนั้นอังกฤษมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันงดงาม มีการพัฒนาของงานแสดงมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ละครเวทีซึ่งเป็นต้นตำรับและมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก และมีการวางรากฐานกฎหมายในการให้ความคุ้มครองบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการแสดงมาอย่างช้านาน

จากข้อมูลและผู้เขียนรวบรวมผ่านประสบการณ์การทำงานในวงการบันเทิง และจากการพูดคุยสอบถามนักแสดงในแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นนักแสดงเด็ก นักแสดงหญิง นักแสดงชาย และนักแสดงอาวุโส ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีปรากฏชัดว่านักแสดงจำยอมอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถเรียกร้องตามสิทธิที่สมควรจะได้รับ และแม้เป็นกรณีที่เขาสามารถเรียกร้องตามสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอื่นๆทั่วไปซึ่งพอจะยกขึ้นกล่าวอ้างได้ แต่ในทางปฏิบัติเมื่อปัญหาเกิดขึ้นนักแสดง

กลับไม่กล้าใช้สิทธิดังกล่าวเท่าที่ควร ดังนั้นจึงน่าจะมีการจุดประกายความคิดเพื่อช่วยกันยกระดับให้สถานภาพและสวัสดิภาพของนักแสดงในการทำงานได้รับการคุ้มครองให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผู้เขียนได้ค้นคว้าและจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นแรงบันดาลใจและแรงผลักดันให้เกิดความห่วงใยต่อสวัสดิภาพและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ของผู้ประกอบการวิชาชีพนักแสดง และนอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของสถานภาพทางกฎหมายของนักแสดง รวมทั้งปัญหาสวัสดิภาพที่เกิดขึ้นกับนักแสดงไทย ซึ่งควรจะได้รับ ความสนใจและพิจารณาหาทางแก้ไข

2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดในต่างประเทศที่มีการพัฒนาและมีลักษณะเป็นสากล แล้วนำมาพัฒนากฎเกณฑ์ในการคุ้มครองสวัสดิภาพของนักแสดงไทย

2.3 เพื่อเสนอข้อคิดเห็นและแง่คิดต่างๆ เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ปัญหาข้อกฎหมายที่ใช้กับวิชาชีพนักแสดง รวมทั้งผลกระทบต่างๆ หลังจากที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้แล้ว

2.4 เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นแหล่งข้อมูลที่จะมีผู้นำไปใช้ และมีผลในทางปฏิบัติได้จริง

3. นิยามศัพท์

“ผู้ประกอบการธุรกิจทางด้านบันเทิง” หมายถึง ผู้ประกอบการสร้าง ผู้ประกอบการผลิต ผู้ผลิต และผู้จัด ซึ่งดำเนินการทางด้านการบันเทิงโดยมีลักษณะไปในทางการค้า โดยมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งแสวงหากำไร

“ผู้ประกอบการสร้าง” หมายถึง ผู้ลงทุนสร้างภาพยนตร์ ละคร หรือการแสดงอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

“ผู้ประกอบการผลิต” หมายถึง ผู้ลงทุนสร้างละครโทรทัศน์และรายการโทรทัศน์ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะใช้กับผู้เป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ของเอกชน

“ผู้ผลิต” หมายถึง ผู้รับจ้างทำการผลิตละครโทรทัศน์ หรือรายการโทรทัศน์

“ผู้จัด” หมายถึง ผู้รับจ้างทำการผลิตละครโทรทัศน์ หรือรายการโทรทัศน์

“สังกัด” หมายถึง องค์การเอกชนซึ่งผลิตละครโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ ผลงานเพลง หรือการแสดงอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

“ค่าย” หมายถึง องค์การเอกชนของครัวใหญ่ซึ่งผลิตภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ ผลงานเพลง หรือการแสดงอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

“ศิลปิน” หมายถึง ผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะในการสร้างความสุขให้กับผู้ชมผู้ฟัง ซึ่งมีทั้งประเภทที่ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้แสดงออกให้ได้ชมได้ฟัง เช่น นักแสดง นักร้อง ฯลฯ และประเภทที่ผู้สร้างสรรค์ไม่ได้ปรากฏตัวให้ผู้ชมเห็นเช่น นักแต่งเพลง นักเขียนบทละคร นักเขียนบทภาพยนตร์ ฯลฯ คำว่า “ศิลปิน” กับคำว่า “นักแสดง” สองคำนี้แม้ว่าต่างกันในเรื่องของความหมาย แต่ในการรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับหน้าที่ไม่ต่างกัน บางครั้งอาจใช้เรียกปะปนกัน

“นักแสดง” หมายความว่า รวมถึงบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ นักแสดงภาพยนตร์ นักแสดงละคร นักดนตรี นักร้อง นักเต้น, นักรำ, ตลก, โฆษก, พิธีกร, ลำตัด, จั้ว, ลิเก, โขน, หนังตะลุง, หนังใหญ่, ร้องเงี้ยว, หางเครื่อง, นางรำ, รำวง, หมอรำ, มายากล, นักกายกรรม, ชักหุ่น, อีแซว, ผู้ที่ทำการแสดงการแสดงอย่างอื่นในทำนองเดียวกันซึ่งเป็นงานวรรณกรรมหรือศิลปกรรม ... ฯลฯ

“นักแสดงแทน” หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่ในการแสดงแทนนักแสดงตัวหลัก โดยแยกออกเป็นตัวแสดงแทนในงานที่ไม่ต้องเสี่ยงอันตราย (stan-in) และคนแสดงแทนในงานแสดงที่ต้องเล่นโลดโผนหรือเสี่ยงอันตราย (stunt man, stunt woman)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายความหมายและบ่งชี้ถึงลักษณะต่างๆ ไว้ ดังนี้คือ :

“นักแสดงภาพยนตร์” หมายถึง ผู้แสดงหน้าที่ฉายตามโรงภาพยนตร์ หรือหนังโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ เป็นต้น

“นักแสดงละคร” หมายถึง ผู้แสดงที่แสดงบนเวทีและที่มีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์

“นักร้อง” หมายถึง ผู้ร้องเพลงทุกชนิดไม่ว่าเพลงไทย เพลงสากล

“นักดนตรี” หมายถึง ผู้เล่นดนตรีทุกชนิดไม่ว่าเครื่องดนตรีไทยหรือเครื่องดนตรีสากล

“ตลก” หมายถึง ผู้ที่ทำให้คนอื่นขบขันว่า ด้วยคำพูดหรือกิริยาท่าทาง และอื่น ๆ

“พิธีกร” หมายถึง ผู้ป่าวร้อง ผู้ประกาศ, ผู้โฆษณา ทางวิทยุโทรทัศน์และงานต่าง ๆ

“ลำตัด” หมายถึง ผู้เล่นที่มีการละเล่นที่มีผู้แสดงเป็นชายและหญิงว่าเพลงร้องแก้กัน มีลูกคู่และกลองรำมะนาประกอบ

“จั้ว” หมายถึง การแสดงละครจีนแบบโบราณ

“ลิเก” หมายถึง การแสดงชนิดหนึ่งมาจากชาวมลายู บางทีก็เรียกว่า “ยี่เก”

“รองเง็ง” หมายถึง ศิลปะการแสดงแบบหนึ่งของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ เป็นการเต้นรำ คู่ชายหญิงและร้องเพลงคลอไปด้วยมีความสวยงามทั้งลีลาการเคลื่อนไหวของ ท่ามือ ลำตัว และการแต่งกายคู่ชายหญิง

“หมอลำ” หมายถึง ผู้ชำนาญในการขับร้องการขับร้อง หรือการลำ การนำเอาเรื่องในวรรณคดีอีสานมา ขับร้อง หรือมาลำ เรียกว่า ลำ ผู้ที่มีความชำนาญในการขับร้องวรรณคดีอีสาน โดยการท่องจำเอากลอน มาขับร้อง หรือผู้ที่ชำนาญในการเล่นนิทานเรื่องนั้น เรื่องนี้ หลายๆ เรื่อง

“โขน” หมายถึง การเต้นออกท่าทางเข้ากับเสียงซอและเครื่องดนตรีอื่นๆ ผู้เต้นสวม หน้ากากและถืออาวุธ โขนเป็นที่รวมของศิลปะหลายแขนง คือ โขนนำวิธีเล่นและวิธีแต่งตัว บางอย่างมาจากการเล่นชักนาคดึกดำบรรพ์ โขนนำท่าต่อสู้โลดโผน ท่ารำ ท่าเต้นมาจากกระบี่ กระบอง และโขนนำศิลปะการพากย์การเจรจา หน้าพาทย์เพลงดนตรี การแสดงโขน ผู้แสดงสวม ศีรษะคือหัวโขน ปิดหน้าหมด ยกเว้น เทวดา มนุษย์ และมเหสี ธิดาพระยายักษ์ มีต้นเสียงและลูกคู่ร้องบทให้ มีคนพากย์และเจรจาให้ด้วย เรื่องที่นิยมแสดงคือเรื่องรามเกียรติ์และอุณรุฑ ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงโขนในช่วงปีพาทย์ เป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงที่เก่าแก่ของไทย มีมานานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

“หนังตะลุง” หมายถึง การเล่าเรื่องราวที่ผู้กร้อยเป็นนิยาย ดำเนินเรื่องด้วยบทกร้อย กรองที่ขับร้องเป็นสำเนียงท้องถิ่น หรือที่เรียกกันว่าการ “ว่าบท ” มีบทสนทนาแทรกเป็นระยะ และ ใช้การแสดงเงาบนจอผ้าเป็นสิ่งดึงดูดสายตาของผู้ชม ซึ่งการว่าบท การสนทนา และการแสดงเงา นายหนังตะลุงเป็นคนแสดงเองทั้งหมด หนังตะลุงเป็นมหรสพที่นิยมแพร่หลายมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในยุคสมัยก่อนที่มีไฟฟ้าใช้กันทั่วถึงทุกหมู่บ้านอย่างในปัจจุบัน หนังตะลุงแสดงได้ทั้งในงานบุญ งานศพ งานวัด หรืองานเฉลิมฉลอง และถือเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านประจำท้องถิ่นภาคใต้

“หนังใหญ่” หมายถึง การแสดงที่ใช้ภาพแกะสลักด้วยหนังโคและหนังควาย เป็นรูปตัวในเรื่องรามเกียรติ์ นำมาเชิดทางด้านหลังและด้านหน้าจอผ้าขาว ประกอบคำพากย์และเจรจา โดยมีปีพาทย์เป็นเครื่องดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ เป็นมหรสพของไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

“หางเครื่อง “ หมายถึง คนเต้นประกอบเพลง โดย เริ่มต้นตั้งแต่สองคน จน เป็นกลุ่มใหญ่ ร่วมยี่สิบคน สันนิษฐานว่าแต่เดิมมาจากสำนวนว่า “เขย่าหางเครื่อง” กล่าวคือในขณะที่นักร้องออกมาร้องเพลงบนเวที จะมีคนออกมาตี่ฉิ่ง ฉาบ กรับ ไม้ตอก และเคาะลูกแซกอยู่ข้างหลัง

นักร้อง ใกล้กับพวกนักดนตรี ทำให้จังหวะเพลงเด่นชัด มีความไพเราะและสนุกสนานมากขึ้น จึงมีได้อีกความหมายคือ อาจหมายถึง เครื่องให้จังหวะดนตรี

“นางรำ” หมายถึง ผู้แสดงท่าทางหรือลีลาการเคลื่อนไหวของ ท่ามือ ลำตัว ตามการร้องเพลงหรือตามจังหวะของดนตรี

“รำวง” หมายถึง การละเล่นอย่างหนึ่งของชาวบ้าน ที่ร่วมกันเล่นเพื่อความสนุกสนานและเพื่อความสามัคคี เดิมเรียกว่า “รำโทน” เพราะได้ใช้โทนเป็นเครื่องดนตรีตีประกอบจังหวะ โดยใช้โทนเป็นจังหวะหลัก มีกรับและฉิ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบ แต่ไม่มีเนื้อร้อง ผู้รำก็รำไปตามจังหวะโทน ลักษณะการรำก็ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ เพียงแต่ย่าเท้าให้ลงจังหวะโทน ต่อมาเมื่อผู้คิดทำนองและบทร้องประกอบจังหวะโทนขึ้น ต่อมารำโทนได้พัฒนาเป็น “รำวง” มีลักษณะคือมีโต๊ะตั้งอยู่กลางวง ชายหญิงรำเป็นคู่ๆ ไปตามวงอย่างมีระเบียบเรียกว่า “รำวงพื้นเมือง” เล่นได้ทุกงานเทศกาล ทุกฤดูกาล หรือจะเล่นกันเองเพื่อความสนุกสนาน

“มายากล” หมายถึง การเล่นกล หรือการแสดงกล

เห็นได้ว่าลักษณะงานทั้งหมดข้างต้นนั้นเมื่อมองภาพรวมแล้วว่ามีลักษณะเด่นร่วมกันตรงที่ทุกลักษณะงานนั้นเป็นงานที่จะต้องมีการนำเสนอออกมาสู่สายตาผู้ชม โดยผู้นำเสนอจำเป็นต้องใช้ฝีมือหรือความสามารถ (skill) และแรงงาน (labor) หรือความวิริยะอุตสาหะ(perseverance) อุทิศ(contribution)ให้แก่งานที่นำเสนอขึ้น เพื่อจุดประสงค์หลักคือการให้ความบันเทิงแก่สาธารณะ(public enjoyment) ซึ่งการเปรียบได้กับการต้องทุ่มเทพลังกายพลังใจความวิริยะอุตสาหะของผู้สร้างสรรค์งานอื่นๆ นั้นเอง

ส่วน“นางแบบ” หมายถึง ผู้ที่เดินแบบแฟชั่นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายบนเวที และผู้ที่ถ่ายแบบแฟชั่นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายลงตามหนังสือและนิตยสารต่างๆนั้น อนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1961 ไม่ถือว่าเป็นนักแสดง

เนื่องจากนักแสดงตามความหมายของอนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1961 นั้น จะต้องเป็นผู้แสดงงานวรรณกรรมหรือศิลปกรรม แม้ว่าการศิลปกรรมบางอย่างต้องมีการนำเสนอหรือแสดง บางอย่างก็ไม่ต้องมีการนำเสนอ แต่ถ้าหากเป็นกรณีงานประเภทที่ต้องมีการนำเสนอ ผู้ที่เสนอหรือแสดงงานนั้นจะต้องได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะในการใช้ฝีมือหรือความสามารถของตนในการอุทิศลงไปในงานนั้น ทำนองเดียวกับที่ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะและความคิดสร้างสรรค์ของตนในการสร้างสรรค์งานนั้นเอง และผลจากการใช้ฝีมือหรือความสามารถของตนอุทิศลงไปในงานนั้นก่อนให้เกิดงานใหม่อีกรูปแบบหนึ่งทำนองเดียวกับงานดัดแปลง

ผู้สันตติกรณ์ให้เหตุผลว่า นางแบบ นั้นไม่มีช่วง pre-existing work การเดินของนางแบบโดยปกติเป็นรูปแบบที่ตายตัว นางแบบทั่วไปก็จะเดินในลักษณะเดียวกัน จึงถือว่างานที่ปรากฏ (existing work) เป็นงานที่ไม่มีการอุทิศฝีมือหรือเพิ่มมูลค่าใดๆให้กับเสื้อผ้า ท่วงท่าของนางแบบจะเป็นไปตามหน้าที่การทำงานของท่วงท่านั้น เช่น การเดินล้วงกระเป๋า ก็เพื่อแสดงว่าเสื้อผ้าชุดนั้นมีกระเป๋า หรือการเดินกรีดกรายก็เพื่อให้เสื้อผ้าที่สวมใส่มีความพลิ้วไหว ส่วนใบหน้าแสดงอารมณ์ของนางแบบก็เป็นเพียงอารมณ์ส่วนตัวเป็นอารมณ์ตามความเป็นจริงเพื่อเสริมให้เสื้อผ้าที่ตนสวมใส่อยุ่ที่เด่นขึ้น หาใช่เพื่อให้ตัวนางแบบเด่นขึ้นหรือเด่นมากกว่าเสื้อผ้า นางแบบจึงเป็นเหมือนหุ่นโชว์เสื้อผ้าหรือไม้แขวนเสื้อเท่านั้น จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า “นางแบบ” ไม่ถือว่าเป็นนักแสดง

4. ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักแสดงเฉพาะกรณีในสถานที่ทำงานที่เป็นกองถ่ายภาพยนตร์หรือกองถ่ายละครโทรทัศน์ แต่เนื่องจากในการแสดงทุกชนิดมีการทำงานในลักษณะที่ใกล้เคียงกันคือล้วนเป็นงานที่จะต้องมีการมีผู้นำเสนอออกมาสู่สายตาผู้ชม และต่างต้องใช้ฝีมือ ความสามารถ แรงงาน และความวิริยะอุตสาหะอุทิศให้แก่งานที่นำเสนอ นั้น นอกจากนี้ลักษณะนิสัยสัมพันธของคู่สัญญาในการแสดงเกือบทุกชนิดก็มีเพียงจ้างแรงงานหรือจ้างทำของทำให้สามารถจำแนกได้ไม่แตกต่างกันนัก ดังนั้น จึงสามารถนำข้อเสนอนี้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจากการแสดงภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์ไปปรับใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักแสดงในการแสดงลักษณะอื่นๆ ได้

โดยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อ ในหัวข้อแรกคือ เรื่องสถานภาพทางกฎหมายของนักแสดง ว่าลักษณะสัญญาจ้างนักแสดงเท่าที่ปรากฏสัญญาใดมีลักษณะเป็นสัญญาจ้างแรงงานหรือสัญญาใดมีลักษณะสัญญาจ้างทำของ และสถานภาพทางกฎหมายของนักแสดงนั้นเป็นลูกจ้างหรือผู้รับจ้างทำของ หัวข้อที่สองคือ เรื่องปัญหาสวัสดิภาพในการทำงานที่เกิดขึ้นกับนักแสดงที่พบบ่อยว่าเป็นปัญหาและควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยแบ่งออกเป็นปัญหาเรื่องช่วงเวลาการทำงานที่เหมาะสมกับนักแสดงเด็ก, ปัญหาการถูกล่วงเกินทางเพศของนักแสดงหญิง และปัญหาการประสบอุบัติเหตุในกองถ่ายหรือการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงานของนักแสดง พร้อมทั้งศึกษากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายของประเทศอังกฤษในประเด็นที่เกี่ยวข้องเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทยที่บังคับใช้อยู่ในแต่ละกรณี รวมทั้งศึกษาปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับนักแสดงจากข้อมูลภาคสนาม

5. วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษากฎหมายไทยที่บังคับใช้กับกรณีต่างๆที่เกิดขึ้นกับนักแสดง ศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่เป็นหลักสากล เพื่อนำมาปรับใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักแสดงของไทย โดยทำการรวบรวมและวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งถือว่าการวิจัยเอกสาร (document research) ส่วนการวิจัยภาคสนาม (field research) จะมีการคัดเลือกและสัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้องในด้านต่างๆรวมทั้งนักแสดงในแต่ละกลุ่มให้บอกเล่าถึงประสบการณ์การทำงาน และปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง พร้อมเปิดโอกาสให้นักแสดงและผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เสนอความคิดเห็นและแง่มุมในแนวทางที่บุคคลเหล่านั้นปรารถนาจะเกิดขึ้นในอนาคต จากนั้นผู้เขียนจะทำการรวบรวมและสรุปนำเสนอเป็นแนวทางแก้ปัญหาพร้อมทั้งมาตรการทางกฎหมายในการให้การคุ้มครองสวัสดิภาพแก่นักแสดง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงสถานภาพทางกฎหมายนักแสดงไทย รวมไปถึงสาเหตุและสภาพปัญหาทางด้านสวัสดิภาพต่างๆที่เกิดขึ้นกับนักแสดงไทย

6.2 เป็นการสนับสนุน และส่งเสริม ให้มีการศึกษาในแง่เปรียบเทียบและวิเคราะห์เรื่องนี้กันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่อยู่ในวงการแสดงหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสนใจและศึกษาเรื่องนี้กันอย่างจริงจัง

6.3 เป็นการนำไปสู่แนวทางการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆที่เกิดขึ้น และอาจพัฒนาต่อยอดต่อไปในภายภาคหน้าเป็นข้อเสนอในการร่างกฎหมายเพื่อคุ้มครองวิชาชีพนักแสดงโดยเฉพาะที่จะสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างจริงจัง เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และเป็นธรรม

6.4 เป็นประโยชน์ต่อภาครัฐและภาคเอกชน ในการนำเอาข้อมูลและความเห็นต่างๆไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา หรือเพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป